

**DİN GÖREVLİLERİNİN EĞİTİM DURUMLARINA GÖRE
DİNİ TÜRK MÜZİĞİNDE KADININ ROLÜNE
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
(Afyonkarahisar İli Örneği)*
Opinions Of Religious Officials According To Their Education
Regarding the Role Of Women In Turkish Religious Music
(Sample Of Afyonkarahisar)**

DOI NO: 10.5578/amrj.46484

Safiye YAĞCI¹

Özet

İnsan yaşamında etkin bir rol oynadığı düşünülen müzik, bağlantılı olduğu her alanla etkileşimini ortaya koymak açısından incelenmesi ve araştırılması gereken bir sanat dalı olarak görülmektedir. İnsanın yaşama şeklini, kültürünü, inancını belirleyen din kavramı da araştırılmaya değer bir konu olarak görülmektedir.

Bu araştırma, din görevlilerinin, kadın ve müzik algılarının değerlendirilerek eğitim durumlarına göre görüşlerindeki farklılıkları ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Araştırma, Afyonkarahisar ili müftülüğüne bağlı din görevlileri ve görüşmeye istekli konusunda uzman kişilerle sınırlandırılmış, tarama modelini esas alan nitel ve nicel yöntemlerin kullanıldığı betimsel bir araştırmadır.

Araştırma sonucunda alt problemlere göre elde edilen veriler işlenmiş, din görevlilerinin eğitim durumlarına göre farklılık gösteren görüşler yorumlanarak önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmanın alana katkı sağlayacağı, komuya yönelik yeni araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Dini Türk Müziği, Kadın.

Abstract

Music thought to play an effective role in human life is seen as a form of art that should be investigated linked to demonstrate the interaction with each field. The notion of religion is also seen as a subject of worth investigating because it determines human social life, culture and faith.

This research is important putting forth evaluation of religious officials' opinions according to their educations on women and music perception. This is a descriptive study which is restricted with religious officials working at Afyonkarahisar religious institution and experts who are

¹ Arş. Grv. Sy., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Devlet Konservatuvarı.

(*) Bu makale, 2015 yılında tamamlanan “Din Görevlilerinin Dini Türk Müziğinde Kadının Rolüne İlişkin Görüşleri (Afyonkarahisar İli Örneği)” adlı Sanatta Yeterlik tezinden yararlanılarak yazılmıştır.

volunteer for interview and qualitative and quantitative methods were used based on survey model.

As a result of this study data arranged according to sub-problems were processed, commented opinions vary according to the religion officials' their educations and suggestions were made.

It is considered that the study will contribute to the field of research and lead new researchs.

Key Words: *Music, Turkish Religious Music, Women.*

Giriş

Müzik, sanat dalları arasında pek çok alanla doğrudan bağlantılı olan, her insanın yaşamında etkin bir rolü olan ve yaşamının her boyutunda var olan bir sanat dalıdır. Bu durum onu diğer dallarla bağlantılı olarak incelemeyi ve araştırmayı, ilişkili olduğu her alanla olan etkileşimini ortaya koymayı gerekli kılmaktadır. Bireyden topluma, psikolojiden edebiyata, eğitimden sağlığa pek çok alanla olan etkileşimi bu sanatı daha farklı ve özel bir yere taşımakta, bu alanlar arasında özellikle din alanındaki işlevi dikkate değer bir önem kazanmaktadır.

İnsanoğlunun en önemli ihtiyaçları arasında din de vardır ve varlığındaki güçsüzlüklerden, doğa karşısındaki korunmasızlığından, çeşitli durumlar karşısındaki acizliklerinden, bir Yaradan'a sığınarak kurtulmayı ister. Yardımını ister ve sığınır. Bu sığınma, tapınma anlarında sözlerden ve seslerden yararlanır, Tanrısına ulaşmada müziği de bir araç olarak kullanır. Hemen her dinde insanların Tanrı ile olan iletişim kurma, ulaşma, yaşamlarıyla ilgili pek çok şeyi paylaşma arzuları vardır. Huzur duygusunu yaşamayı sağlayan bu anlarda müzik etkili bir araç olarak işlev görür ve insanların Tanrılarına yaklaşımlarına vesile olur.

Bu yanıyla müzik, bireylerin yaşamında çok özel bir yere sahip olmaktadır ve sosyolojik alanlardaki araştırmalarda bir sanat alanı olmaktan çok bir bilim dalı gibi ele alınmayı gerektirmektedir. Din alanında da müziğin etkileri bilinmektedir. Bununla birlikte din ve müzik konusunda pek çok konu hala tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Özellikle din kadın ve müzik konusu tartışılan konular arasındadır.

Araştırma; konusu ve içeriği açısından hem dini görüşlerin müzik üzerindeki etkisini hem de kadın kimliğini bu bağlamda ele alması açısından önemli ve çeşitli güçlükleri içerisinde barındıran bir değerlendirme çalışmasıdır. İslam dini içerisinde kadın başlı başına bir

tartışma konusudur ve müzik de aynı ölçüde tartışmalara yol açan bir konudur. Bu açıdan alana katkı sağlayacağı, din görevlilerinin görüşlerinin nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Araştırmada literatür taramasıyla müzik ve din, İslamiyet açısından müziğin değerlendirilmesi, İslamiyet'te kadın kimliğinin değerlendirilmesi, Türk müziği geleneğinde kadın ve dini Türk müziği gibi başlıklar altında bazı kaynaklardan elde edilen bilgilere yer verilmiş, anket yöntemiyle din görevlilerinin konuya ilişkin görüşleri alınarak yorumlanmıştır.

Müzik ve Din

Müzik, insanlık tarihinin en eski olgularından biri olarak bilinmektedir ve insanın içinde yaşadığı toplumun kültürel zenginliklerine bağlı olarak gelişim göstermiştir. Bu bağlamda müziğin toplumla etkileşim içerisinde olduğu görülür ve topluma dair ipuçları barındırması açısından büyük önem taşır.

İnsanoğlunun, kendi sesini kullanabilmeyi, nesnelere birbirine vurup ses oluşturabilmeyi ve bir hayvan kemiğine üfleyip ses üretmeye başladığında müziğin de tarihini yazmaya başladığı söylenmektedir (İlyasoğlu, 2003: 1-2). Müziğin tarihsel serüveni içerisinde insanların birbirleriyle ve doğayla iç içe olmasının yanı sıra farklı kültürlerle olan etkileşiminin de müziğe olumlu veya olumsuz katkıları olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Toplumun yaşayış tarzı, evreni algılayışı, eğitim düzeyi gibi faktörler müziğin gelişimi açısından olumlu veya olumsuz etkiler gösterebilmektedir. Toplumların müziklerini karşılaştırmak, ürettikleri müziği ve etkileşim içinde oldukları toplumları anlamaya çalışmak, kültürleri tanımayı kolaylaştırmaktadır (Çetinkaya, 1999: 58). Toplum ile sürekli etkileşim halinde bulunan müzik, tarihin eski dönemlerinde haberleşmek, eğlenmek ve tedavi amacıyla kullanılmasının yanı sıra dini törenler arasında yer alarak kutsal bir kimlik de kazanmıştır. Müziğin dini törenlerde yer alması dinin yaygınlaşması ve kabul görmesine hizmet etmiştir. Kutsal dinlerin tümü müziği ifade gücü olarak kullanmışlar, müziği ibadetlerine güç katan bir araç olarak görmüşlerdir. Müziğin kullanılmadığı veya ibadetlerinde müziğin yer almadığı bir din yok gibidir. İnsanoğlu var olduğu günden bu yana bir şeylere inanma ihtiyacını sürekli hissetmiştir. İlk zamanlarda doğada olağanüstü bir güç olarak gördükleri güneşe, aya, ateşe, toprağa vs. inanan insanoğlu semavi dinlerin doğuşuyla bu inanışını daha sistemli bir hale

getirmiştir. Tarihi ve sosyolojik araştırmalar inanma isteğinin insanlıkla beraber doğduğunu söylemektedir. İslam bilginlerine göre, akıl sahiplerini kendi hür iradeleriyle en iyiye ve en güzele ulaştıran ilahi kanunlar manzumesi olarak tanımlanan din (Şentürk ve Yazıcı, 2001: 11), her toplulukta kendine yer edinebilmiştir. Tarihin hiçbir devrinde dinden habersiz bir topluluğa rastlanmayıp yanlış veya doğru bir şekilde inanç ve ibadet şekli görölmüş (Gürtaş, 2000: 3), zayıf ve güçsüz kaldığı durumlarda inandığı varlık veya varlıklara sığınarak kendini korumak istemiştir. Bu öylesine güçlü bir duygu olarak karşımıza çıkmaktadır ki toplumu ayakta tutan temel unsurların başında din ve inançların olduğu görölmektedir. İnsanda ruh ve beden birleşmiş olduğundan, maddi ve manevi iki yön insanın ihtiyaçlarını belirleyici bir nitelik taşımaktadır. Bedenin ihtiyaçlarını karşılamak yaşamın bir gereğidir ve ruhun ihtiyaçlarını karşılamak da insanın manevi varlığının devamı içindir. Din ise bu yapıda önemli bir manevi destek ve iyilik kaynağı olarak belirir (Günay ve Küçük, 2009: 19). Din, toplumların gelişimine bağlı olarak, toplumun ihtiyaçlarına, gelişmişlik düzeyine ve içinde bulunduğu duruma göre şekil almıştır. Yani din, toplumların kendi ihtiyaçları doğrultusunda kendi ürettikleri inanışları olarak nitelendirilebilir.

Dini müzik, inananları ilahi inanca götüren ve ortak maneviyatta birleşmesini sağlayan, insanların Allah'a veya inançlarındaki Tanrılarına olan sevgilerini, dualarını ses, ritim ve melodi zenginliğiyle ifade edebildikleri bir müzik türü olarak tanımlanabilir. En ilkel topluluklarda bile müzik dini inançlarla kaynaşmış bir halde görölmektedir. Totemizm, Şamanizm gibi dinlerde melodiler eşliğinde söylenen metinler bunu kanıtlar niteliktedir. İlkel toplulukların, müziğin ibadet olduğuna ve müzik sayesinde Tanrılarına yaklaştıklarına ve kendilerine verilen sesin Tanrı tarafından kendilerine hediye olarak verildiğine inandıkları görüşü mevcuttur (Keklik, 2006: 32).

Müziğin inanç alanında kullanılması, dini törenlerin yapılmasında müziğin disiplin edici yönünden yararlanılması ve kişinin Yaradan'a olan duygularını ifade etmede müzikten yararlanması çok eski çağlara dayanmaktadır.

İslamiyet Açısından Müziğin Değerlendirilmesi

İslamiyet ve müzik üzerine yapılan araştırmalar müzik için Kur'an-ı Kerim'de açık bir ifadeyle aleyhte veya lehte ayetler

bulunmadığını göstermektedir. Ancak hadis-i şerifler ve bazı İslam âlimlerinin Kur'an-ı Kerim ayetlerini yorumlamaları doğrultusunda İslamiyet'te müzik ve kadın sesi üzerine bu konuya açıklık getirmek mümkün olacaktır. Müziğin İslami görüşlere göre mubah olduğu bazı kaynaklarda belirtilmiştir. Ancak günah olan müzik ile günah olmayan müzik arasında herkesin kabul edebileceği bir sınır çizmek mümkün değildir. Müzikle ilgili görüşleri bulunan İslam âlimleri müziğin hükmünün açık bir şekilde ifade edilmesinin güçlüğüne "*fi hitafsilûn*" tabiriyle belirtmişlerdir. Yani incelemeye ve araştırmaya gerek görülen bir konu olarak görmüşlerdir (Uludağ, 1976: 18).

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın İslam İlmihali'nde müziğe karşı yanlış değerlendirmeler aşağıdaki ifadelerle belirtilmiştir:

"Müziğin bir tedavi aracı olduğunu keşfetmiş bir kültürün vârisleri olarak, yeterli delil ve gerekçe olmadığı halde, vaktiyle birtakım sosyolojik gerekçe ve amaçlarla verilen hükümleri içeriğinden mahrum bir şekilde günümüze taşımak veya yanlış değerlendirmelerde bulunmak suretiyle bu doğal ilaçtan insanları mahrum etmek isabetli bir bakış açısı olarak gözükmüyor" (Diyanet İşleri Başkanlığı İslam İlmihali, 2006: 111).

İslamiyette Kadın Kimliğinin Değerlendirilmesi

İslam, aile yapısını önemsemiş ve anne ve eş vasfıyla ailenin önemli unsuru olan kadına haklar tanımıştır. İslamiyet'ten önce Türklerin dini inançlarında ve sosyal yaşantılarında kadınlar erkeklerle beraber eşit haklara sahip olmuştur. Türklerin İslamiyet'i kabulü silah zoruyla olmadığı için ve İslamiyet'in görüşleri kendi kültürleriyle uyduğu için kendi örf ve adetlerini terk etmemişlerdir. Dolayısıyla sosyal ve kültürel hayatta Türklerin kadına bakış açısı da aynı hoşgörü ve saygı çerçevesinde devam etmiştir. İslam dinini benimseyen diğer topluluklarda İslamiyet kadına haklarını kazandırmış ve cahiliye devrinde yaşadığı sıkıntıları gidererek verilen haklarla onu şerefli bir varlık olarak kabul etmiştir. İslamiyet'e göre kadın toplumun kaderini çocuk terbiyesi ile belirleyen, kendisinin ve ailesinin namusunu koruyan bir varlıktır (Sercan, 1979: 21).

Kadının müzikle olan bağlantısına gelinecek olursa; kadınların müzikle uğraşmalarına engel teşkil edebilecek sebeplerin olduğu görülmektedir. Kadının toplumsal yaşam içerisinde üstlendiği görevler

bu engellerin oluşmasında önemli bir etken olarak sunulmaktadır. Kapsamlı araştırmalar, kadınların besteciliklerine engel olan sebepler arasında buldukları sosyal ortamın müzik yapmak için gereken şartlarla uyummadığını göstermektedir. Tarih boyunca müzik yeteneği olan birçok kadının profesyonel kariyer sahibi olmalarını sağlayacak olan eğitim hakkı engellenmiştir. Ayrıca kadınlar ailelerine karşı olan sorumluluklarında özgür davranmamış, müzikal yaratıcılığa ulaşmalarını sağlayacak olan ekonomik bağımsızlığı sağlayamamış ve sosyal baskıya maruz kalmışlardır (Özkişi, 2013: 458).

Din açısından kadının sanatsal üreticiliğine bakılacak olursa; İslamiyet'in bütün emir ve yasaklarında cinsiyet ayrımı yapmaksızın temel düzeyde hak ve imkânları erkeklere olduğu kadar kadınlara da sunduğu bilinmektedir. Kadının sosyal hayattaki özgürlük alanını kısıtlayan unsurların fıkıh kitaplarından çok onlara zemin hazırlayan gelenek ve törelere bağlı kaldığı söylenebilir. Dinle ilgisi olmadığı kadar çoğu zaman dine zıt düşen pek çok düşünce ve gelenek, İslami kılıfta sunulup buna karşı çıkmak İslamiyet'i reddetmekle bir tutulmaktadır (Tuğrul, 2005: 2). Bu durum, kadının müzikteki yerinin aslında gelenek ve törelerle şekil aldığını göstermektedir. Fakat İslamiyet'in bu durumu uygun bulmamasından dolayı kadının müzikle olan ilişkisine karşı olumsuz tavır sergilemesine neden olduğu söylenebilir.

Türk Müziği Geleneğinde Kadın

İslamiyet öncesi Türk toplumlarında kadınların sosyal statü ve yetişme tarzı bakımından erkeklerle benzer şartlara sahip olduğu, sosyal yaşam içinde de aktif roller üstlendiği ve devlet yönetiminde dahi yer aldığı bilinmektedir (Akyılmaz, 2000: 11). İslamiyet sonrasında sınırlamalar olsa da kadının sosyal hayat içinde diğer İslam toplumlarına göre daha aktif olarak yer aldığı söylenebilir. Buna bağlı olarak kadın, müzik başta olmak üzere birçok sanat dalında faaliyet göstermiş ve eserler meydana getirmiştir (Çevik ve Kaltakçı: 2011: 610).

Diğer taraftan Beşiroğlu (2006: 6), kadının müzik alanındaki üretkenliği konusunda, Türk müziğinin Osmanlı dönemindeki temel kaynakları (yazılı belgeler, minyatürler, litografiler, gravürler, 17. yy çarşı ressamalarının tasvirleri, son dönem görsel kaynaklar) doğrultusunda şehir hayatında, saray çevresinde ve haremde kadınların hanende, sazende ve bestekâr olarak önemli bir yere sahip olduğu

görüŖünü belirtmektedir. Müzik haremdeki kadınların günlük yaşamlarının önemli bir parçası olan eğlence meclislerinin, düğün ve nişanların en önemli unsuru olarak görülmektedir (BeŖirođlu, 2003: 69).

Türk kültüründe İslamiyet öncesi dönemde kadın daha sosyal bir kimlik sergileyip yönetimde söz sahibi olurken; İslamiyet sonrasında Arap geleneklerinin de etkisiyle Türk kadını daha içe dönük bir karakter kazanmıştır (Türkmen, 2012: 184). Osmanlı toplumunun ataerkil yapısı itibariyle Osmanlı sanatlarında da erkek egemenliği hâkim olmuş ve diğer bütün sanatlarda olduğu gibi bu durum müziğe de yansımıştır (BeŖirođlu, 2006: 5). Fakat Cumhuriyet döneminde bu durum politik nedenler, iş ve eğitim alanına atılma gerekliliği ile değişiklik göstermiş ve kadın daha fazla etkinlikte söz sahibi olmuştur (Türkmen, 2012: 184).

Dini Türk Müziği

Türklerin İslamiyet'ten önce din adamlarının yönettiği dini törenlerde müzik, Kamların Tanrı ile iletişime geçmelerinde bir araç olarak görülmüştür. Türklerin İslamiyet'i IX. yüzyılın sonlarına doğru resmen kabul etmesiyle, ibadetleri ve dini törenleri de değişiklik göstermiştir. Daha sonra yeni mezheplerin ve tarikatların da ortaya çıkmasıyla beraber müziğin ibadetteki yeri tartışmaya açık bir konu haline gelmiştir. Ortaya çıkan mezhep ve tarikatların Ŗekil değişikliklerine de bağlı olarak ibadet Ŗekilleri değişmiş; müziğe de ibadette daha çok yer verilir olmuştur. Dolayısıyla yeni beste Ŗekilleri ortaya çıkmıştır (Özalp, 2000: 106).

Dini müzik camilerde, dergâhlarda, ibadet esnasında hatip, müezzin, zâkirler ve bazen de orada hazır bulunan topluluğun katılımıyla okunan belirli müzik parçalarından meydana gelmektedir. Dini müzik, müzik sanatının en önemli alanlarından birisi olmasının yanı sıra, Türk milletinin hayatında doğumundan ölümüne kadar çok büyük bir yer edinerek Türk milletiyle bütünleşmiş ve milli birliğin kurulmasında sağlam bir harç görevi görerek büyük katkılar sağlamıştır (Güney, 1997: 1-2). 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla dini Türk müziğinde özgün bir yere sahip olan tekkelerdeki müzik pratiği eskisi kadar sık icra edilmemeye başlamıştır. Türk müziğinin önemli bir boyutunu oluŖturan bu dini müzik, çeŖitli formları ve kendine özgü yapısıyla korunmaya ve geliŖtirilmeye devam etmektedir.

Problem Cümlesi

Araştırmanın problem cümlesini, “Afyonkarahisar ilindeki müftülüğe bağlı din görevlilerinin eğitim durumlarına göre Dini Türk Müziğinde kadının rolüne ilişkin görüşleri nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır.

Bu problem cümlesinden yola çıkarak; “Din görevlilerinin eğitim düzeylerinin yüksek olması dini Türk müziğinde kadının rolüne ilişkin görüşlerini etkilemekte midir?” sorusu araştırmanın alt problemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Araştırma, Dini Türk Müziğinde kadın konusunu sorgulamak, kadın kimliğini müzik kültürü açısından irdelemek, din görevlilerinin kadın müzisyenlere bakış açısını incelemek ve değerlendirmek amacını taşımaktadır. Günümüzün demokratik ortamı farklı kültürel yapılara daha anlayışlı gibi gözükmeyle birlikte, kadının müzik alanındaki durumu ve bu alan içerisinde edindiği yer ile kadının bu müzik ortamı çerçevesindeki gerçek yapısı çözümlenmiş olmaktan uzaktır. Ayrıca, toplumun bakış açısı, tarihsel olaylar toplumda yaşayan bireylerin bakış açılarını değiştirebilmekte ve yeniden şekillenmesine neden olabilmektedir. Bu bakış açısı değişimleri pozitif yönde olabileceği gibi negatif yönde de olabilmekte, oluşan bu farklı yönelimlerin zaman zaman tespit edilerek nedenleri üzerinde durulması sağlıklı bir toplumun gelişmesine imkân vermektedir. Din görevlilerinin bakış açılarının tespit edilmesi, toplum üzerinde etkili oldukları düşünüldüğü için gerekli görülmektedir. Kadın kimliği ve müzik üzerindeki görüşlerinin ise, gerek kadın gerekse müzik sanatının İslam dini açısından (hatta bütün semavi dinler açısından) üzerinde sıkça tartışılan konular olması nedeniyle, müzik sanatına olan bakış açıları ile değerlendirildiğinde daha açık verilerin elde edilmesine olanak tanıyacağı, tarihsel süreçte gelişen değişimlerin toplumsal bakış açısına da etki edebileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada kadın ve müzik bağlamında bu bakış açılarının irdelenerek daha objektif bir durum değerlendirmesi yapılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, din görevlilerinin kadın ve müzik algısını değerlendirmesi, kadın ve müzik konusunda din görevlilerinin çeşitli değişkenlere göre herhangi bir bakış açısı değişiminin var olup olmadığını sorgulaması ve bu değişimi ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Bir toplumun gelişiminde ve yeni değerleri benimsemesinde kadının rolü oldukça büyüktür. Kadının toplumsal, sanatsal vb. yaşamdaki etkinliği, özellikle anne olma gerekçesiyle, gelecek kuşaklar üzerinde de etkin bir eğitimci görevi üstlenmiş olması nedeniyle dikkat edilmesi ve göz önünde bulundurulması gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan yola çıkılarak kadının sanatın bir kolu olan müzikteki durumu ve din görevlilerinin kadın ve müzik algısını değerlendirmesi önemli bir durum olarak görülmektedir. Ayrıca eğitim durumlarının din görevlilerinin kadın ve müzik konusundaki görüşlerini ne derece etkilediğini ortaya koyan bir araştırmaya rastlanmamıştır ve bu konulara ilişkin, din görevlilerinin görüşlerinin, büyük çoğunluğu İslam dinine mensup bireylerden oluşan ülkemiz için önemli veriler sağladığı düşünülmektedir. Elde edilen veriler ışığında müzik sanatının özellikle eğitime yönelik ne tür çalışmalar yapılmasının yararlı olacağı konusunda da görüşler ortaya konmuştur. Bu yönüyle araştırmanın hem bir durum tespiti gerçekleştirdiği hem de sunduğu önerilerle dini müzik alanında çalışanlara yol gösterecek bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma, betimsel ve çözümsel araştırma yöntemlerine dayalı olarak yürütülmüş nitel bir araştırmadır. Toplumun din görevlilerinden oluşan bir grubu üzerinde yürütüldüğünden sosyal betimleme yöntemi olarak nitelendirilebilir. Araştırmadan elde edilen verilerin zaman içerisinde pek çok etkene bağlı olarak değişebileceği, bu nedenle genellenemeyeceği anlaşılmıştır. Din görevlilerinin hazırlanan ölçeğe verdikleri yanıtlar ise nicel yöntemlerle ve istatistik çalışmalarıyla betimlenmiştir. Araştırmada tarama modeli esas alınmış, toplumun bir kesimi üzerinde betimleme yöntemleri içerisinde ele alınan anket tekniği uygulanmıştır. Bu modelin izlenmesi sırasında kaynak tarama aşamasında elde edilen kaynaklar din, kadın ve müzik açısından taranmış, din görevlilerinin görüşlerine kaynaklık edecek veya etkileyecek düşünceler birbirleriyle bağlantılı olarak giriş bölümünde açıklanmaya çalışılmıştır. Kaynak tarama aşamasını anket geliştirme aşaması izlenmiş, din görevlilerinin, kadın kimliği ve müzik konusundaki görüşlerini etkileyen faktörler belirlenmiş, bu görüşleri

saptayıcı sorular oluşturulmaya çalışılmıştır. Oluşturulan anket bir istatistik uzmanı tarafından değerlendirilerek geçerlik ve güvenilirliği sınanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmadan elde edilen veriler araştırmaya katılan din görevlilerinin eğitim durumları göz önüne alınarak değerlendirmeye alınmış; sayı ve yüzdelerle tablolarda gösterilerek yorumlanmıştır. 18 orta öğretim, 125 yüksek okul, 63 lisans, 3 yüksek lisans ve üzeri mezunu olmak üzere toplam 209 din görevlisinin, araştırmayla ilgili katıldıkları anket sonucunda bazı bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 1. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin DTM'de Yer Alan Kadın Sanatçı Sayısını Yeterli Bulmalarına İlişkin Görüşleri

		Soru 1: Dini Türk Müziğinde yer alan kadın sanatçı sayısını yeterli buluyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç		f	%
		f	%	f	%	f	%	f	%	F	%		
Eğitim Durumu	Orta öğretim	5	27,7	1	5,5	7	38,8	4	22,2	1	5,5	18	100
	Yüksek okul	20	16	19	15,2	41	32,8	39	31,2	6	4,8	125	100
	Lisans	14	22,2	4	6,3	17	26,9	23	36,5	5	7,9	63	100
	Y.Lisans ve +	0	0	1	33,3	1	33,3	1	33,3	0	0	3	100
Toplam		39	18,6	25	11,9	66	31,5	67	32	12	5,7	209	100

Tablo 1 incelendiğinde; din görevlilerinin büyük çoğunluğunun kısmen ve çok az yeterli buldukları, kadın sanatçı sayısı konusunda lisans mezunu olanların belirgin olarak çok az seçeneğinde toplandıkları anlaşılmaktadır. Buradan lisans ve yüksek lisans mezunlarının dini Türk müziği korolarında yer alan kadın sayısını az bulmada daha öne çıktıkları söylenebilir.

Tablo 2. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin DTM’de Yer Alan Kadınların Teşvik Edilmesinin DTM’nin Gelişmesine Katkı Sağlayacağına İlişkin Görüşleri

		Soru 2: Dini Türk Müziğinde yer alan kadınların teşvik edilmesinin Dini Türk Müziğinin gelişmesine katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	1	5,5	6	33,3	5	27,7	1	5,5	5	27,7	18	100
	Yüksek okul	13	10,4	32	25,6	31	24,8	19	15,2	30	24	125	100
	Lisans	6	9,5	11	17,4	17	26,9	12	19	17	26,9	63	100
	Y.Lisans ve +	0	0	1	33,3	1	33,3	1	33,3	0	0	3	100
Toplam		20	9,5	50	23,9	54	25,8	33	15,7	52	24,8	209	100

Tablo 2’ye genel olarak bakıldığında görüşlerin bütün seçeneklere dağıldığı ve bir tek seçenekte toplanmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, yüksekokul mezunlarının kadınların teşvik edilmesinin dini Türk müziğinin gelişmesine katkı sağlayacağı konusunda daha olumlu bir görüş içerisinde oldukları söylenebilir. Lisans mezunları arasında olumsuz düşünceye sahip olanların daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin Kadınların DTM'de Yer Almasının Türk Kültür ve Sanatının Gelişmesine Katkı Sağlayacağına İlişkin Görüşleri

		Soru 3: Kadınların Dini Türk Müziğinde yer almasının Türk kültür ve sanatının gelişmesine katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç		f	%
		F	%	f	%	f	%	f	%	F	%		
Eğitim Durumu	Orta öğretim	5	27,7	1	5,5	6	33,3	3	16,6	3	16,6	18	100
	Yüksek okul	20	16	28	22,4	29	23,2	28	22,4	20	16	125	100
	Lisans	8	12,6	10	15,8	20	31,7	14	22,2	11	17,4	63	100
	Y.Lisans ve +	1	33,3	1	33,3	0	0	1	33,3	0	0	3	100
Toplam		34	16,2	40	19,1	55	26,3	46	22	34	16,2	209	100

Tablo 3 incelendiğinde; lisansüstü mezunlarının konuyla ilgili olarak daha olumlu bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir. Buna göre din görevlilerinin kadınların dini Türk müziğinde yer almasının Türk kültür ve sanatına katkı sağlayacakları konusunda daha olumlu bir yaklaşım içerisinde oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin Müzikle İlgilenen Kadınları Teşvik Amacıyla DTM Korolarının Kurulmasına İlişkin Görüşleri

		Soru 4: Müzikle ilgilenen kadınları teşvik amacıyla Dini Türk Müziği korolarının kurulmasını olumlu karşılıyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		F	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	2	11,1	3	16,6	6	33,3	2	11,1	5	27,7	18	100
	Yüksek okul	24	19,2	23	18,4	33	26,4	12	9,6	33	26,4	125	100
	Lisans	10	15,8	9	14,2	18	14,4	10	15,8	16	25,3	63	100
	Y.Lisans ve +	1	33,3	1	33,3	0	0	1	33,3	0	0	3	100
Toplam		37	17,7	36	17,2	57	27,2	25	11,9	54	25,8	209	100

Tablo 4 incelendiğinde; lisansüstü mezunlarının daha olumlu bir görüş ortaya koymakla birlikte olumsuz görüş belirtenlerin de aralarında olduğu görülmektedir. Genel olarak din görevlilerinin kadınları teşvik amacıyla dini Türk müziği koroları kurulmasını olumlu karşılamadıkları anlaşılmakla birlikte, olumlu görüş belirtenlerin oranı da az değildir. Burada eğitim durumunun kadınların teşvik edilmesi amacıyla koroların kurulması konusundaki görüşlerine çok büyük bir etkisinin olmadığı düşünülmektedir.

Tablo 5. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin Müzikle İlgilenen Kadınların Dini Müzik Yapan Kadın Korolarında Görev Almasını İslami Açıdan Uygun Bulmalarına İlişkin Görüşleri

		Soru 5: Müzikle ilgilenen kadınların dini müzik yapan kadın korolarında görev almasını İslami açıdan uygun buluyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	2	11,1	2	11,1	3	16,6	4	22,2	7	38,8	18	100
	Yüksek okul	9	7,2	9	7,2	36	28,8	21	16,8	50	40	125	100
	Lisans	7	11,1	2	3,1	18	28,5	10	15,8	26	41,2	63	100
	Y.Lisans ve +	0	0	1	33,3	1	33,3	1	33,3	0	0	3	100
Toplam		18	8,6	14	6,6	58	27,7	36	17,2	83	39,7	209	100

Tablo 5 incelendiğinde; din görevlilerinin eğitim durumları yükseldikçe daha olumsuz bir görüş içerisine girdikleri görülmektedir.

Tablo 6. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin Müzikle İlgilenen Kadınların Karma Korolarda Görev Almasını İslami Açıdan Uygun Bulmalarına İlişkin Görüşleri

		Soru 6: Müzikle ilgilenen kadınların karma korolarda görev almasını İslami açıdan uygun buluyor musunuz?										Toplam	
		Tamam en		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	0	0	2	11,1	4	22,2	2	11,1	10	55,5	18	100
	Yüksek okul	1	0,8	2	1,6	19	15,2	17	13,6	86	68,8	125	100
	Lisans	0	0	5	7,9	3	4,7	2	3,1	53	84,1	63	100
	Y.Lisans ve +	0	0	1	33,3	0	0	1	33,3	1	33,3	3	100
Toplam		1	0,4	10	4,7	26	12,4	22	10,5	150	71,7	209	100

Tablo 6 incelendiğinde; din görevlilerinin kadının karma korolarda görev almasını İslami açıdan hiç uygun bulmadıklarını belirttikleri görülmüş ve eğitim durumunun görüş farklılığına neden olmadığı, din görevlilerinin büyük çoğunluğunun İslami açıdan kadınların karma korolarda yer almalarını uygun bulmadıkları anlaşılmıştır.

Tablo 7. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin Müzikle İlgilenen Kadınların Korolarda ve Dini Müzik Yapan Topluluklarda Görev Almasını Şahsi Fikirleri Doğrultusunda Uygun Bulmalarına İlişkin Görüşleri

		Soru 7: Müzikle ilgilenen kadınların korolarda ve dini müzik yapan topluluklarda görev almasını şahsi fikirleriniz doğrultusunda uygun buluyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	2	11,1	1	5,5	4	22,2	2	11,1	9	50	18	100
	Yüksek okul	2	1,6	9	7,2	32	25,6	25	20	57	45,6	125	100
	Lisans	1	1,5	7	11,1	11	17,4	14	22,2	30	47,6	63	100
	Y.Lisans ve +	0	0	1	33,3	0	0	1	33,3	1	33,3	3	100
Toplam		5	2,3	18	8,6	47	22,4	42	20	97	46,4	209	100

Tablo 7 incelendiğinde; daha olumlu tutum sergiledikleri görülmektedir. Buna göre din görevlilerinin şahsi fikirleri ile İslam dininin görüşü olduğunu düşündükleri görüşler arasında farklılık olduğu göze çarpmaktadır. Burada İslam dininin görüşü olarak benimsedikleri görüşlerin kendilerinin İslam dinini yorumlamalarında farklılık gösterdiği açıkça ortaya çıkmaktadır. Din görevlilerinin kendi şahsi fikirlerinin kadınların korolarda yer alması konusunda daha olumlu bir tutumu benimsediklerini göstermektedir. Eğitim seviyesi yüksek olan insanın bilgi birikiminden dolayı kendisine olan özgüveninin yüksek olması sebebiyle toplumla daha fazla iletişim içerisinde olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla sosyal yapıya, kültürel ve sanatsal olaylara bakış açısı etkileşim içerisinde olduğu insanlarla ve gruplarla olumlu yönde gelişmektedir. Önyargılarından uzakta sanatsal bakış açısıyla olayları irdeleyebilmektedir. Dolayısıyla İslam dininin benimsediği kurallar doğrultusunda bu durumu uygun bulmazken toplumla iletişim halinde olan birey olarak konuya değişik açılardan bakabildikleri düşünülebilir.

Tablo 8. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin Türk-İslam Kültüründe Kadına Verilen Değerin Dönem Dönem Değiştiğine İlişkin Görüşleri

		Soru 8: Türk-İslam kültüründe kadına verilen değer dönem dönem değiştiğini düşünüyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		f	%	f	%	F	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	0	0	7	38,8	4	22,2	4	22,2	3	16,6	18	100
	Yüksek okul	21	16,8	31	24,8	37	29,6	25	20	11	8,8	125	100
	Lisans	10	15,8	15	23,8	18	28,5	9	14,2	11	17,4	63	100
	Y.Lisans ve +	1	33,3	1	33,3	0	0	1	33,3	0	0	3	100
Toplam		32	15,3	54	25,8	59	28,2	39	18,6	25	11,9	209	100

Tablo 8 incelendiğinde, din görevlilerinin eğitim durumunun Türk-İslam kültüründe kadına verilen değer dönem dönem değiştiğini düşünmelerinde önemli bir etken olduğu görülmektedir ve eğitim düzeyi yükseldikçe değişimlerin olduğunu belirtenlerin oranı arttığı gözlemlenmektedir.

Tablo 9. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin Türk-İslam Kültüründe Kadının Değerinin Arttığı Dönemlerde Müzikal Çalışmalarının da Arttığına İlişkin Görüşleri

		Soru 9: Türk-İslam kültüründe kadının değerinin arttığı dönemlerde müzikal çalışmalarının da arttığını düşünüyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	1	5,5	2	11,1	9	50	4	22,2	2	11,1	18	100
	Yüksek okul	6	4,8	17	13,6	33	26,4	36	28,8	33	26,4	125	100
	Lisans	3	4,7	20	31,7	11	17,4	13	20,6	16	25,3	63	100
	Y.Lisans ve +	1	33,3	1	33,3	0	0	0	0	1	33,3	3	100

Toplam		11	5,2	40	19,1	53	25,3	53	25,3	52	24,8	209	100
---------------	--	----	-----	----	------	----	------	----	------	----	------	-----	-----

Tablo 9 incelendiğinde; eğitim düzeyi yüksek olan din adamlarının Türk-İslam kültüründe kadının değerinin arttığı dönemlerde müzikal çalışmalarının da arttığını düşünüyor oldukları söylenebilir. Buradan eğitim düzeyi yüksek olan din görevlilerinin Türk-İslam kültürüyle ve Türk-İslam kültüründeki kadın kimliğiyle ilgili bilgi sahibi olmaları nedeniyle bu konuda olumlu görüş bildirdikleri söylenebilir.

Tablo 10. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin Din ve İnanç Alanında Müziğin Etkin Bir Rol Üstlendiğine İlişkin Görüşleri

		Soru 10: Din ve inanç alanında müziğin etkin bir rol üstlendiğini düşünüyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	5	27,7	3	16,6	7	38,8	1	5,5	2	11,1	18	100
	Yüksek okul	21	16,8	28	22,4	44	35,2	10	8	22	17,6	125	100
	Lisans	11	17,4	20	31,7	15	23,8	8	12,6	9	14,2	63	100
	Y.Lisans ve +	2	66,6	0	0	0	0	1	33,3	0	0	3	100
Toplam		39	18,6	51	24,4	66	31,5	20	9,5	33	15,7	209	100

Tablo 10 incelendiğinde; din görevlilerinin eğitim durumunun, din ve inanç alanında müziğin etkin bir rol üstlenmesi konusunda, olumlu görüş belirtmelerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 11. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin DTM’de Kadının Yer Almasının İslam Dini İçerisinde Yer Alan Farklı Cemaatlerce Farklı Biçimde Ele Alındığına İlişkin Görüşleri

		Soru 11: Dini Türk Müziğinde kadının yer almasının İslam dini içerisinde yer alan farklı cemaatlerce farklı biçimde ele alındığını düşünüyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	0	0	3	16,6	5	27,7	8	44,4	2	11,1	18	100
	Yüksek okul	15	12	34	27,2	28	22,4	22	17,6	26	20,8	125	100
	Lisans	12	19	10	15,8	18	28,5	15	23,8	8	12,6	63	100
	Y.Lisans ve +	0	0	1	33,3	1	33,3	0	0	1	33,3	3	100
Toplam		27	12,9	48	22,9	52	24,8	45	21,5	37	17,7	209	100

Tablo 11 incelendiğinde; din görevlilerinin eğitim durumlarının konuyla ilgili görüşleri etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 12. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin DTM’ne Önem Veren Cemaatlerin Dini Duyguları Pekiştirmede Müziği Bir Araç Olarak Gördüklerine İlişkin Görüşleri

		Soru 12: Dini Türk Müziğine önem veren cemaatlerin dini duyguları pekiştirmede müziği bir araç olarak gördüklerini düşünüyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	0	0	4	22,2	4	22,2	5	27,7	5	27,7	18	100
	Yüksekokul	11	8,8	31	24,8	35	28	23	18,4	25	20	125	100
	Lisans	7	11,1	18	28,5	21	33,3	6	9,5	11	17,4	63	100
	Y.Lisans ve +	2	66,6	0	0	0	0	1	33,3	0	0	3	100
Toplam		20	9,5	53	25,3	60	28,7	35	16,7	41	19,6	209	100

Tablo 12 incelendiğinde; eğitim durumunun, din görevlilerinin dini Türk Müziğine önem veren cemaatlerin dini duyguları pekiştirmede müziği bir araç olarak gördüklerini düşünmelerinde etkili olduğu ve eğitim düzeyi yükseldikçe Türk müziğine önem veren cemaatlerin dini duyguları pekiştirmede müziği bir araç olarak kullandıklarını daha fazla düşünüyor oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 13. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin Müziği Dini Duyguları Pekiştirmenin Yanı Sıra Toplumsal İlişkileri Güçlendirmede Kullanılması Gereken Bir Araç Olarak Görmelerine İlişkin Görüşleri

		Soru 13: Müziği dini duyguları pekiştirmenin yanı sıra toplumsal ilişkileri güçlendirmede kullanılması gereken bir araç olarak görüyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	5	27,7	4	22,2	4	22,2	2	11,1	3	16,6	18	100
	Yüksek okul	21	16,8	31	24,8	32	25,6	23	18,4	18	14,4	125	100
	Lisans	10	15,8	23	36,5	14	22,2	9	14,2	7	11,1	63	100
	Y.Lisans ve +	1	33,3	1	33,3	1	33,3	0	0	0	0	3	100
Toplam		37	17,7	59	28,2	51	24,4	34	16,2	28	13,3	209	100

Tablo 13 incelendiğinde; eğitim düzeyi yükseldikçe olumlu seçeneklerde yoğunlaşan din görevlilerinin olması dikkat çekmektedir. Bu verilerden din görevlilerinin dini duyguları pekiştirmenin yanı sıra toplumsal ilişkileri de güçlendirmede müziğin kullanılması gereken bir araç olduğunu düşündükleri söylenebilir. Eğitim düzeyi yüksek olan din görevlilerinin toplumdaki kültürel ve sanatsal olaylarda daha çok yer almaları ve müziğe eğlence amaçlı değil sanatsal olarak bakmaları onların olumlu görüş sergilemelerinde rol oynadığı söylenebilir.

Tablo 14. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin Kadınların Sosyal Yaşamda Daha Sık Yer Almaları Konusunda Müziğin Etkin Bir Yol Olarak Görmelerine İlişkin Görüşleri

		Soru 14: Kadınların sosyal yaşamda daha sık yer almaları konusunda müziğin etkin bir yol olduğunu düşünüyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	1	5,5	2	11,1	7	38,8	3	16,6	5	27,7	18	100
	Yüksek okul	3	2,4	19	15,2	42	33,6	29	23,2	32	25,6	125	100
	Lisans	5	7,9	12	19	16	25,3	15	23,8	15	23,8	63	100
	Y.Lisans ve +	0	0	1	33,3	1	33,3	0	0	1	33,3	3	100
Toplam		9	4,3	34	16,2	66	31,5	47	22,4	53	25,3	209	100

Tablo 14 incelendiğinde; din görevlilerinin eğitim durumlarının kadınların sosyal yaşamda daha sık yer almalarında müziğin etkin bir yol olduğu düşüncesine etki etmediği anlaşılmıştır. Buradan eğitim durumu ne olursa olsun din görevlilerinin kadınların sosyal yaşamda daha sık yer almaları konusunda müziğin etkin bir yol olduğunu pek düşünmedikleri söylenebilir. Buradan din görevlilerinin kadınların sosyal yaşamda yer almaları konusunda müziğin tek başına etkin bir rol üstlenmediğini düşündükleri görülebilmektedir.

Tablo 15. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin Türk Kültürü ve Arap Kültürünün Kadın Kimliği Konusunda Farklılıklar Taşıdığına İlişkin Görüşleri

		Soru 15: Türk kültürü ve Arap kültürünün kadın kimliği konusunda farklılıklar taşıdığını düşünüyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	1	5,5	6	33,3	5	27,7	3	16,6	3	16,6	18	100
	Yüksek okul	26	20,8	39	31,2	34	27,2	15	12	11	8,8	125	100
	Lisans	19	30,1	18	28,5	14	22,2	9	14,2	3	4,7	63	100
	Y.Lisans ve +	1	33,3	1	33,3	1	33,3	0	0	0	0	3	100
Toplam		47	22,4	64	30,6	54	25,8	27	12,9	17	8,1	209	100

Tablo 15 incelendiğinde; din görevlilerinin eğitim durumları yükseldikçe, Türk kültürü ve Arap kültürünün kadın kimliği konusunda daha fazla farklılıklar taşıdığını düşündükleri anlaşılmıştır. Bu durum din görevlilerinin eğitim aldıkça iki kültür arasındaki farklılıkları daha iyi gözlemleyebildikleri ile açıklanabilir.

Tablo 16. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin Türk-İslam Kültüründeki Kadın Kimliğinin Müzik Sanatı İle Daha İç İçe Olduğuna İlişkin Görüşleri

		Soru 16: Türk-İslam kültüründeki kadın kimliğinin müzik sanatı ile daha iç içe olduğunu düşünüyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		F	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	1	5,5	5	27,7	2	11,1	6	33,3	4	22,2	18	100
	Yüksek okul	5	4	14	11,2	31	24,8	46	36,8	29	23,2	125	100
	Lisans	4	6,3	8	12,6	18	28,5	19	30,1	14	22,2	63	100
	Y.Lisans ve +	1	33,3	1	33,3	1	33,3	0	0	0	0	3	100
Toplam		11	5,2	28	13,3	52	24,8	71	33,9	47	22,4	209	100

Tablo 16 incelendiğinde; eğitim durumunun çok belirgin olmamakla birlikte etkili olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyi burada yine yüksekliği oranında kadın kimliğine karşı olumlu bir yaklaşımı sergilemektedir.

Tablo 17. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin Arap-İslam Kültüründeki Kadın Kimliğinin Müzik Sanatı ile Daha İç İçe Olduğuna İlişkin Görüşleri

		Soru 17: Arap-İslam kültüründeki kadın kimliğinin müzik sanatı ile daha iç içe olduğunu düşünüyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç		f	%
		f	%	f	%	f	%	f	%	F	%		
Eğitim Durumu	Orta öğretim	1	5,5	1	5,5	5	27,7	6	33,3	5	27,7	18	100
	Yüksek okul	2	1,6	12	9,6	35	28	38	30,4	38	30,4	125	100
	Lisans	3	4,7	4	6,3	13	20,6	19	30,1	24	38	63	100
	Y.Lisans ve +	0	0	1	33,3	0	0	2	66,6	0	0	3	100
Toplam		6	2,8	18	8,6	53	25,3	65	31,1	67	32	209	100

Tablo 17 incelendiğinde; belirgin bir biçimde daha olumsuz bir yaklaşımı tercih ettikleri ve bu olumsuz yaklaşımda eğitim durumlarının bir etkisinin olmadığı açıkça görülmektedir. Bu durum Arap-İslam kültüründeki kadın kimliğinin müzik sanatı ile iç içe olmak konusunda Türk kadınından daha olumsuz bir durumda olduğu işaretini vermektedir.

Tablo 18. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin Kadınların Müzikle İlgilenmelerini Önemli Bir Zaman Kaybı Olarak Görmelerine İlişkin Görüşleri

		Soru 18: Kadınların müzikle ilgilenmelerini önemli bir zaman kaybı olarak görüyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		f	%	f	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	2	11,1	3	16,6	4	22,2	5	27,7	4	22,2	18	100
	Yüksek okul	18	14,4	11	8,8	25	20	39	31,2	32	25,6	125	100
	Lisans	10	15,8	8	12,6	18	28,5	14	22,2	13	20,6	63	100
	Y.Lisans ve +	1	33,3	0	0	1	33,3	1	33,3	0	0	3	100
Toplam		31	14,8	22	10,5	48	22,9	59	28,2	49	23,4	209	100

Tablo 18 incelendiğinde; eğitim durumunun kadınların müzikle ilgilenmelerini önemli bir zaman kaybı olarak görmelerinde ters bir ilişki olduğu kanısı uyanmış olmakla birlikte bu eğilimin dikkate değer olmaktan uzak bir ilişki biçiminde görülmesi gerektiği düşünülmektedir. Çünkü lisansüstü mezunlarının sayısının burada yeterli bir veri sunmadığı, lisans mezunlarının yanıtlarının birbirine yakın değerlerde dağıldığı görülmektedir. Yüksekokul ve ortaöğretim mezunlarının yanıtlarında ise daha kesin yargılara götürecek sonuçlar gözlenmektedir. Din görevlilerinin kötü alışkanlıklar yerine müziğin tercih edilmesini daha iyi buldukları ve vurguladıkları da açık uçlu sorularda desteklenen bir bulgudur. Din görevlilerinin, eğitim seviyesine bakılmaksızın kadınların aile içindeki ve toplumdaki bireysel sorumluluklarına dayanarak kadınların müzikle ilgilenmesini bir uğraş olarak görmemeleri bir etken olarak düşünülebilir.

Tablo 19. Eğitim Düzeyine Göre Din Görevlilerinin Müzik Alanında Kadınların Etkin Bir Rol Üstlenmesi Gerektiğine İlişkin Görüşleri

		Soru 19: Müzik alanında kadınların etkin bir rol üstlenmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?										Toplam	
		Tamamen		Oldukça		Kısmen		Çok az		Hiç			
		f	%	F	%	f	%	f	%	F	%	f	%
Eğitim Durumu	Orta öğretim	2	11,1	2	11,1	7	38,8	1	5,5	6	33,3	18	100
	Yüksek okul	8	6,4	7	5,6	38	30,4	34	27,2	38	30,4	125	100
	Lisans	6	9,5	4	6,3	14	22,2	20	31,7	19	30,1	63	100
	Y.Lisans ve +	0	0	2	66,6	0	0	0	0	1	33,3	3	100
Toplam		16	7,6	15	7,1	59	28,2	55	26,3	64	30,6	209	100

Tablo 19 incelendiğinde; Lisansüstü eğitim düzeyinde anlamlı bir fark ve olumlu bir yaklaşım benimsenmiş olmakla birlikte, diğer eğitim düzeylerinin burada ortaya konan görüşleri etkileyen bir role sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Buradan, kadınların müzik alanında etkin bir rol üstlenmeleri gerektiği konusunda din görevlilerinin eğitim durumlarının etkili olmadığı söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın problem cümlesini oluşturan eğitim durumuna göre din görevlilerinin Dini Türk Müziğinde kadının rolüne ilişkin görüşlerine ait elde edilen bulgulardan, genel olarak eğitim düzeyi yüksek olan din görevlileriyle eğitim düzeyi daha düşük olan din görevlilerinin şahsi fikirlerinin birbirlerinden farklı olduğu; özellikle eğitim düzeyi yüksek olan din görevlilerinin kadının DTM'deki yerine ilişkin daha olumlu görüş sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Türk-İslam kültüründe kadına verilen değer dönem dönem değişmesi ve bu değişimin müzikal çalışmaları etkilemesi, müziğin din ve inanç alanında etkin bir rol oynaması, müziğin dini duyguları pekiştirmesi ve toplumsal ilişkileri güçlendirmede bir araç olarak görülmesi

konularında görüşlerin eğitim düzeyine göre değişim gösterdiği; eğitim düzeyi yüksek din görevlilerinin müziğe karşı daha olumlu baktıkları ve din görevlilerinin olayları değerlendirmesinde eğitim düzeyinin belirgin faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eğitim düzeyi yüksek olan din görevlilerinin olaylara daha bilimsel ve sanatsal yaklaşımları, eğitim durumlarının yaklaşımlarını etkileyen bir unsur olduğu sonucuna götürmesi ve hoşgörülü olmalarına katkı sağlaması, aldıkları eğitimin çeşitli durum, olay veya konuları yorumlamada daha çok yönlü ve ayrıntılı düşünmelerine yol açmakta, objektif ve akla dayalı bir görüş ortaya koymalarını sağladığı sanılmaktadır. Eğitim düzeyi düşük olan din görevlilerinin kadınların müzik icra etmesine ve bu konuda teşvik edilmesine karşı sergiledikleri olumsuz tavırlar onların kadını cazibe odağı olarak görüp bulunulan ortamda erkeği tahrik edecek unsurları ön plana çıkarma durumu olacağını düşünmelerinden kaynaklanabilir. Bu doğrultuda eğitim düzeyi düşük olan din görevlileri iletişim kurdukları çevreden de etkilenerek kendi görüşlerini çevreyle ilişkilendirmiş ve duruma müzik icrası olarak değil, daha dar bir görüşle kadının cazip bir şekilde karma izleyici kitlesine müzik icra etmesi olarak düşündükleri söylenebilir. Ayrıca, daha az eğitim aldığı görülen bu din görevlilerinin, aldıkları eğitimin dinle ilgili çeşitli konuları yorumlamalarına yetmediği ve kendi görüşlerini açık bir şekilde ortaya koymalarını sağlamadığı açıktır. Daha az din eğitimi almış olan bu din görevlilerinin buldukları konumda toplumu derinden etkiledikleri de dikkate alınması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmakta, kendi başlarına yorumlayamadıkları ve başkalarının etkisinde kaldıkları pek çok konuda çevrelerini yönlendirdikleri unutulmamalıdır. Özellikle kadınla ilgili çeşitli durumlarda almış oldukları eğitimin yetersizliğinin olumsuz görüş ortaya koymalarına neden olabileceği ve kadın kimliğinin toplumsal yapı içerisinde olumsuz yaklaşımlarından etkilenebileceği sanılmakta, eğitim durumlarının yükseltilmesinin ve yorumlama güçlerinin geliştirilmesinin gereği anlaşılmaktadır.

Araştırmadan elde edilen veri ve sonuçlar ışığında, İslam dininde kadın ve müzik konularının çok tartışmaya açık konular olduğu anlaşılmış, kadın ve müziğe olan bakış açılarının cinsiyet, yaş, eğitim ve müzik eğitimi alma durumuna bağlı olarak değişebildiği görülmüştür. Sanat, insan yaşamına zarafet ve incelik katan önemli bir alandır. Kadınların müzik kültür ve beğenilerinin yükselmesinin, yaşamlarındaki her konuya olan bakış açılarını etkileyeceği düşünülmektedir. Dini Türk müziğinin gelişmesinde ve daha gelişmiş güzel örneklerin ortaya konmasında ve yaygınlaşmasında da kadınların

önemli bir rol üstlenebileceği, bu sanatın gelişmesiyle, kadınların Yaradan'a olan duyguları ve inançlarını güçlendirmede daha etkin olabileceği düşünülmektedir.

Günümüz yaşam koşulları dikkate alındığında, toplum içerisinde kadımlara daha fazla görev düştüğü ve karmaşık bir toplum yapısı içerisinde kadınların kültürel ve toplumsal gelişimlerine daha az fırsat buldukları söylenebilir. Sanat, bu yapı içerisinde bireylerin soluk almalarını, yenilenmelerini sağlayan ruhsal rahatlama ve arınma ortamları sunmaktadır. Bu nedenle özellikle dini müzik alanında günümüzde sıkça radyolarda rastlanan ve yeşil pop olarak adlandırılan nitelsiz dini müzikler yerine, kadınların bizzat içerisinde bulunarak, sanatı ve müziği yaşamlarının doğal bir parçası haline getirecek ortamlara ihtiyaç vardır. Bu ortamlar bilinçli ellerce oluşturulmadığında ise, gerek İslami açıdan uygun bulunmayacak gerekse toplumsal kültürü olumsuz yönde etkileyecek sonuçların ortaya çıkması kaçınılmaz gözükmektedir. Dini Türk Müziğinin gelişmesinin bu açılardan önemli olduğu, kadın kimliğinin Dini Türk Müziğinde önemli bir rol üstlenebileceği düşünülmektedir.

Din görevlileri, toplumun İslami kurallar konusunda bilinçlenmesi, aydınlanması yolunda önemli rehberler olarak düşünülecek olursa, İslamiyet'in çeşitli sosyolojik konulara yaklaşımının ele alındığı, aralarında kıyaslama yapılarak yorumlama gücünü ortaya çıkarmak adına çeşitli İslam âlimlerinin görüşlerinin yer aldığı ve tartışıldığı, Türk-İslam kültüründe ve karşılaştırma yapmak adına diğer kültürlerde kadın kimliği konularının yer aldığı seminerlerin il müftülüğünce düzenli aralıklarla verilmesi,

Toplumun dini konularda bilgi sahibi olmasını sağlayacak diğer sosyal yapıların toplumun yaşam biçimini İslâm kültürüne uygun biçimde nasıl yaşayacaklarını ve hangi düzen ve tertip içinde uygulayacaklarını öğretmesi açısından, başlıca dini eğitim veren kurumlar tarafından İslamiyet ve kadın, İslamiyet'te müzik, müzik ve kadın gibi konuları da ele alan dini eğitime yönelik seminer, kongre, sempozyum gibi bilimsel çalışmaların yapılması,

Karma koroların toplumsal iletişimi güçlendirmeye, müzikal çalışmaların gelişmesine olumlu etkisi olsa da korolarda yer alan kadınlar açısından olumsuz etki yaratan durumların başlıca nedeninin cinsiyet farklılığından kaynaklı ve etkinlik amacının dışında ortaya çıkan durumların olabileceği göz ardı edilmemelidir. Psikolojik olarak kadınları toplumda etkin bir rol almaktan uzaklaştırabilir. Bu durumun engellenebilmesi açısından kadımlara, müzik etkinliğinin bir başarı,

kültür aktarımı ve müzikal olarak gelişmeyi hedefleyen amaçlarının olduğunu vurgulayacak ve bu yoldaki başarılarını destekleyecek mesleği müzik olan eğitimci veya sanatçı bireylerin karma topluluklarda yer almasının olumsuz etkilerin azaltılmasına yardımcı olabileceği düşüncesinden yola çıkarak bu tür girişimlerin yapılması,

Kadının öncelikle anne ve eş; daha sonra toplumda değişik sosyal sorumlulukları olan bir varlık olduğu kabul edilirse, kadının hem çocuklarına, ailesine ve çevresine daha duyarlı olabilmesi açısından hem de onu yorucu ortamlardan uzaklaştırıp kendini daha rahat hissedebileceği müzik toplulukları gibi sosyal etkinliklerde yer alması için sanat ortamlarının oluşturulması,

Elde edilen sonuçlar itibariyle, genel olarak din görevlilerinin gerek kendi görüşleri gerekse İslami kurallar çerçevesinde kadının karma topluluklarda müzik yapması uygun bulunmadığından, kadının çalıştığı ortamlarda 'kadın müzik toplulukları' oluşturulması,

Din ve müzik ekseninde kadına yönelik geniş kapsamlı çalışmaların yapılması,

Dini müzik çerçevesinde yer alan popüler müziklerin incelenmesi ve niteliklerinin çeşitli açılardan değerlendirilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akyılmaz, G. (2000). *İslam ve Osmanlı Hukukunda Kadının Statüsü*, Konya: Göksu Matbaası.
- Beşiroğlu Ş. Ş. (2003). *Osmanlı'da Musiki, Raks ve Kadın*, İstanbul Dergisi, S.45, s. 69-72.
- Beşiroğlu Ş. Ş. (2006). *İstanbul'un Kadınları ve Müzikal Kimlikleri*, İTÜ Sosyal Bilimler Dergisi, c.3, s. 2.
- Çetinkaya, Y. (1999). *Müzik Yazıları*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Çevik, A. E. ve Kaltakçı, M. Y. (2011). *Türk Musiki Geleneğinde Kadın ve Kadın Bestekarlar*, s. 609-638, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*.
- DİB İslam İlmihali (2006). *İslam ve Toplum*, c.II., Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Günay, T. ve Küçük, A. (2009). *Dinler Tarihi*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Güney, A. (1997). *Halvetilerde Musiki*, (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Gürtaş, A. (2000). *Atatürk ve Din Eğitimi*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- İlyasoğlu, E. (2003). *Zaman İçinde Müzik Başlangıcından Günümüze Örneklerle Batı Müziğinin Evrimi*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Keklik, S. (2006). *Din ve Müzik Etkileşimi (Şanlıurfa Müziği Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Özalp, M. N. (2000). *Türk Müsikîsi Tarihi*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Özkişi, Z. G. (2013). *Kadın Besteci Sorunu: Cinsiyet Rollerine ve Kadınların Yaratıcılıklarına İlişkin Yargılar*, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkish Volume 8/3.
- Sercan, F. (1979). *İslam 'ın Kadına ve Aileye Kazandırdıkları*, İstanbul: Temel Neşriyat.
- Şentürk, L. ve Yazıcı, S. (2001). *İslam İlmihali*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Tuğrul, B. (2005). *Şarkı ve Türkülerde Kadın Sesi*, (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Türkmen, E. F. (2012). *Lavignac'ın "Musiki Terbiyesinde" Kadın ve Müzik Algısı*, s.181-190, KTÜ 1. Uluslar arası Müzik Araştırmaları Sempozyumu Ekim 2012 Trabzon.
- Uludağ, S. (1976). *İslam Açısından Musiki ve Sema*, İstanbul: İrfan Yayınevi.